

EKOLOJİK Dengeyle Uyumlu Yeşil Bütçeler Ve Yerel Yönetim Uygulamaları

Zuhal ERGEN¹

Makale Bilgisi

Kavramsal Makale

DOI: 10.35379/cusosbil.944665

Makale Geçmişi:

Geliş 29.05.2021

Düzeltilme 18.06.2021

Kabul 14.07.2021

Anahtar Kelimeler:

Ekoloji,

Yeşil Bütçe,

Yerel Yönetimler.

ÖZ

Sanayileşme ve kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliği ve çevresel sorunlar bugün insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan biridir. Hava kirliliği, deniz seviyelerinin yükselmesiyle birlikte sıcaklık ve soğukluk artışları, anormal hava olayları, aşırı yağışlar, kuraklık gibi olumsuz hava olayları doğal düzeni tehdit etmektedir. Bütün bunlarla birlikte çevre kirliliğinin artması da çevre sorunlarıyla mücadele için çevre yönetim sistemine olan ihtiyacı artırmıştır. Hava kirliliğine bağlı salınımları azaltmak en azından hafifletmek için de acil eylem planlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda Uluslararası Yerel Çevresel Girişimler Konseyi tarafından geliştirilmiş yeşil bütçeleme, yerel sürdürülebilirliğe kapsamlı bir siyasi yönetim yaklaşımı getirmeyi amaçlamaktadır. Yeşil bütçeleme, siyasetçilerin kararlarının çevre üzerindeki etkilerini ölçülebilir bir şekilde anlamalarına izin vermektedir. Bunun yanında doğal kaynakların korunmasına öncelik vermelerini sağlayarak, kaynak yönetimini otorite içinde daha entegre ve verimli hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Dünya üzerindeki farklı ülkelerde uygulanan yeşil bütçelemenin sonuçları sistemin iyi çalıştığını göstermektedir. Çevreye ilişkin merkezi ve yerel kamu politika uygulamaları ülkemizi de her geçen gün artmaktadır.

GREEN BUDGETS IN HARMONY WITH ECOLOGICAL BALANCE AND LOCAL GOVERNMENT PRACTICES

Article Info

Conceptual Article

DOI: 10.35379/cusosbil.944665

Article history:

Received 29.05.2021

Revised 18.06.2021

Accepted 14.07.2021

Keywords:

Ecology,

Green Budget,

Local Governments.

ABSTRACT

Climate change and environmental problems caused by industrialization and urbanization is one of the biggest challenges facing humanity today. Adverse weather events such as air pollution, rise in temperature and coldness with the rise of sea levels, abnormal weather events, excessive precipitation and drought threaten the natural order. In Addition to all these, the increase in environmental pollution has increased the need for an environmental management system to combat environmental problems. Emergency action plans were also needed to reduce or at least to mitigate emissions related to air pollution. In this context, the green budgeting developed by the International Council of Local Environmental Initiatives aims to bring a comprehensive political management approach to local sustainability. Green budgeting allows politicians to understand the environmental impact of their decisions in a measurable way. In addition, it aims to make resource management more integrated and efficient within the authority by giving priority to the protection of natural resources. The results of green budgeting implemented in different countries around the world show that the system is working well. Central and local public policy practices regarding the environment are increasing day by day in our country.

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, zergen@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7064-9046.

Alıntılanak için/Cite as: Ergen, Z. (2021), Ekolojik Dengeyle Uyumlu Yeşil Bütçeler Ve Yerel Yönetim Uygulamaları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30 (2), 62-73.

GİRİŞ

“Üzerinde yaşayan tüm canlılar için hayatı bir öneme sahip olan çevre, yaşamın sürdürülebilmesi adına gerekli elementlerin tümünü içinde barındıran bir ekosisteme sahiptir. Ancak insanoğlu yaşamak için ihtiyaç duyduğu bu ekosisteme kimi zaman bilgisizliğinden kimi zaman da daha çok tüketme ve kazanma hırsından dolayı zarar vermektedir. Kamu ekonomisi yazınında ortak mal olarak tanımlanan çevre, ne yazık ki özel mülkiyete konu olmadığından “ortakların” trajedisi” olarak tabir edilen, sınırsız ve bilinçsiz kullanımı dolayısıyla tükenen bir mal olarak kabul edilmektedir. Başta ozon tabakasında oluşan tahribat, hızlı ve çarpık kentleşmenin doğurduğu kirlenme, iklim değişikliği ve biyoçeşitlilikte oluşan azalma gibi nedenlerle yıkıma uğrayan çevre, günümüzde kendini yenileme ve sürdürülebilirliğini devam ettirme konusunda risklerle karşı karşıyadır. Bu risklerin elemine edilmesinde ülkelerin ortak bir platformda buluşmaları ve ortak uluslar üstü boyutta kamu politikaları belirlemeleri büyük önem taşımaktadır.

İnsanlık tarihinin yaşadığı en büyük devrimlerden biri olarak kabul edilen sanayi devrimi, kalkınma süreci üzerinde çok etkili olmuştur. Öyle ki tarım devriminden sonra geçen yaklaşık 12 bin yıla karşın insan refahında çok fazla bir değişim yaşanmazken sanayi devrimini takip eden 200 yıllık süreçte insanlığın refahında meydana gelen dramatik yükselme dikkat çekicidir. Bu durum sanayi devriminin ülkelerin kalkınması üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Herkes için daha iyi bir yaşamı ifade eden kalkınma kavramı, hızlı bir sanayileşme süreci ile birlikte doğal kaynakların düşüncesizce tahrip edilmesi, doğanın kirletilmesi ve insan dışındaki canlıların yok sayılması gibi birtakım sonuçlar doğurmuştur. Ancak belirli bir süre sonra birçok ülke bu durumun sürdürülebilir olmadığını idrak etmeye başlamıştır. Kısaca doğal çevreyi tahrip etmeden ekonomik büyüme ve refah artışının başarılması sürdürülebilir bir kalkınma olarak ülkelerin gündemine gelmeyi başarmıştır (Çelebioğlu, 2011, s. 78-79).

1987 yılında WCED (World Commission on Environment and Development) tarafından kaleme alınan Brundtland Komisyonu'nun raporunda, sürdürülebilir kalkınma; “gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarına zarar vermeden, şimdiki kuşakların ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmıştır. Brundtland Raporu yayımlandıktan 25 yıl sonra 2012’de Rio de Janeiro’da düzenlenen “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’nda konu bir kez daha gündeme taşınarak, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada ülkelerin apaçık sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlemesinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda ülkelerin başta ekonomik gelişme, sosyal eşitlik ve çevre koruma konusunda politikalar belirlemesi gerekmektedir (WCED, 1987). Kalkınmanın sürdürülebilir olup olmadığının tespiti birtakım değişkenlerin belirlenmesini gerektirmektedir. Bu değişkenler başta iklim değişikliğine yol açan karbon salınımları, karasal ekosistemler yani kuş endeksi, temiz su eko-sistemleri ve yenilenebilir doğal kaynaklar olarak sayılabilir (Alfsen & Grecker’den, (2007) aktaran Çelebioğlu, 2011, s. 85).

Rio Konferansı’nda hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nde karbon salınımları azaltılması noktasında ülkelere birtakım tedbirler alınması görevi düşmüş olsa da sözleşmenin herhangi bir bağlayıcılığı bulunmadığından ülkelerin bu noktada çalışmaları inisiyatifleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ardından 1997 yılında BM’nin Japonya’nın Kyoto kentinde düzenlediği toplantıda BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içerisinde katılımcı hükümetler tarafından “Kyoto Protokolü” imzalanmıştır. Kyoto Protokolünün amacı, atmosferdeki karbon salınımları miktarının iklimi olumsuz etkilemeyecek düzeylerde dengelenmesini sağlamaktır. Protokol şimdiye değin imzalanmış en geniş kapsamlı çevre işbirliği anlaşmasıdır ve ancak 2005 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Protokolü kabul eden 165 ülke, üzerinde anlaşmaya varılan bireysel hedeflere uygun olarak karbon salınımlarını sınırlama ve azaltma taahhüdü vermişlerdir. Ayrıca imzacı ülkelerin taahhütleri doğrultusunda çevresel politikalar ve önlemler benimsemeleri ve periyodik olarak rapor vermeleri gerekmektedir (UNFCCC, 2020, s. 1-4).

Kyoto Protokolü ülkelerin atmosfere yaydıkları karbon düzeyinin 1990 yılındaki düzeylere çekmesini hedeflemektedir. Kyoto Protokolü’nün 1997 yılında imzalandıktan tam 8 yıl sonra yürürlüğe girmesinin nedeni Rusya’nın imza atmama konusunda ayak diretmesidir. Çünkü Protokol’ün yürürlüğe girmesi için imzacı ülkelerin 1990 yılındaki salınımlarının dünyadaki toplam salınım miktarının %55’ini oluşturması gerekmektedir. Ve bu ancak sekiz yıl sonra Rusya’nın Protokole dâhil olmasıyla sağlanabilmiştir. Kyoto Protokolü ile atmosfere salınan karbon salınımları miktarının minimum yüzde beşe çekilmesi, ülkelerin motorlu araçlardan yayılan karbon salınımını kontrol altına almak adına kendi mevzuatlarını revize etmeleri, ısınma ve sanayi üretiminde enerji tasarruflu çözümlere yönelmesi ve çevre dostu atık depolama alanlarının tesis edilmesi gibi önlemler yer almaktadır. Ayrıca protokolle, alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanımının desteklenmesi, fosil yakıt tüketiminin azaltılması, çimento ve demir-çelik üreten tesislerde atık işlemlerinin kontrolünün sağlanması, termik santrallerin teknolojilerinin yenilenecek daha az karbon salımlı sistemlerin devreye sokulması, güneş

enerjisi kullanımının yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Bunlara ek olarak protokolle yakıt tüketimini ve karbon salınımını azaltacak vergisel önlemler de yürürlüğe alınacaktır.

Günümüzde 8 milyara yaklaşan dünya nüfusunun en az yarısının kentlerde yaşadığı (UNFPA, 2015, s.11) göz önünde bulundurulursa kentleşme ve çevre kirliliği arasındaki organik bağın anlaşılması daha kolay olacaktır. Büyüklük açısından, kentler dünya kara kütesinin yalnızca yüzde ikisini kaplamalarına rağmen, çevresel etkileri açısından hiç de küçümsenmeyecek bir ayak izi bırakmaktadırlar. Bu yönleri ile kentler dünyadaki enerjinin üçte ikisinden fazlasını tüketirken, iklim değişikliğini tetikleyen ve küresel Karbondioksit (CO₂) salınımlarının % 70'inden fazlasını da üretmektedirler (C40 Cities, 2018, s.11). Özetle iklim değişikliği sorununun bir parçası olan kentler aynı zamanda çözümünün de ayrılmaz bir parçası olma fırsatına da sahiptirler. Kentler küresel iklim değişikliğinde ve çevresel kirlilikte ön saflarında yer alırken, aynı zamanda iklim değişikliği ve sürdürülebilir bir çevre için ulusal ve küresel politikaları yönlendirmede de liderlik rolü oynayabilecek güçtedirler. Hızlı ve yerinde uygulanabilen yerel politikalara ilişkin şehrin sakinleri, kurumları ve kuruluşlarıyla yakın ilişkilerde bulunma potansiyeline sahip yerel yönetimler, politikaların daha hızlı ve kararlı bir şekilde uygulanmasına imkân sağlarken daha hızlı dönütlere sahip olması bakımından da etkilidirler.

Kamu politikalarının ekonomik ayağı temelinde sürdürülebilir bir çevre amacıyla kirliliğin önlenmesine ilişkin, birtakım düzenlemeler yapılmaktadır. Bunlardan biri de kamu bütçelerindeki çevreye duyarlı mali düzenlemelerdir. Yeşil vergi, eko-bütçe, yeşil bütçeler olarak da yer edinen konular gelecek nesillere daha temiz bir dünya bırakmak adına ve de insanlığın ortak kullanımına hizmet eden doğal kaynakların daha da iyileştirilerek bırakılmasına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma çevreye duyarlı bütçeleme yaklaşımı temelinde yeşil bütçeler konusu etrafında yoğunlaşmıştır.

Bu çalışma yeşil bütçe-yeşil vergi sistemi çerçevesinde, ülke örnekleri üzerinden çevreye duyarlı bütçeleme sistemine katılımı değerlendirmektedir. Bu bağlamda; birinci başlıkta, ekonomi ve ekoloji arasındaki ilişki incelenmiş, ikinci başlıkta, yeşil bütçe ve yeşil vergi kavramına ilişkin teorik bir alt yapı ve literatür sunulmuş, üçüncü başlıkta, yeşil bütçe ve yeşil vergi uygulamalarının dünyadaki örneklerine ve ülkemizdeki mevcut duruma değinilerek olası eksiklikler ve çevreye duyarlı kamu politikaları önerileriyle çalışma tamamlanmıştır. Ülkemizde yeşil bütçeleme kavramıyla ilişkili az sayıda çalışma olması nedeniyle ve konunun öneminin kavranması amacıyla bu çalışma Türkiye'deki akademik literatüre katkı sağlamayı ve konuyu güncellemeyi amaçlamıştır.

1. Ekoloji-Ekonomi İlişkisi

Çevre ve ekonomi arasındaki ilişki aslında iki sistemin de birbirini yakından etkilediği ve etkilendiği bir etkileşimi ortaya koymaktadır. Nitekim ekonomik sistem içinde oluşan her faaliyetin ekolojik sistem yani çevre üzerinde olumlu ya da olumsuz bir karşılığının olması bunun yanında ekolojik sistemde ortaya çıkan bir değişimin de ekonomik sistem üzerinde etkiler doğurması kaçınılmazdır. Şüphesiz ekonomik alan içerisinde faaliyet gösteren firmaların üretecekleri mal ve hizmetlerin esas girdilerinden biri olan doğal kaynaklar ekolojik sistem üzerinden temin edilirler. Ve yine ekonomik faaliyetler sonucu oluşan atıklar bazen kontrolsüzce çevreye terk edilerek ekolojik sisteme büyük zararlar verilebilir. Ekonomik sistemin aşırı kar odaklı olması çevresel kaynakların sürdürülebilir olmasının önündeki en büyük engeldir. Sürdürülebilir çevre, ekonomik gelişim ve refah seviyesinin en önemli teminatlarından biridir. Dolayısıyla ekonomi-ekoloji dengesi çok eski bir geçmişe sahiptir. İnsanoğlu çetin doğa koşulları ve eko sistemde hayatta kalabilmek adına binlerce yıl önce büyük bir mücadeleye girişmiş ve toprağı işleyip basit tarımsal aletleri keşfederek yaşam süresini uzatacak sağlıklı yaşam koşullarına kavuşmuştur.

Tarım aletlerinin keşfi bir anlamda avcı toplumundan yerleşik toplum hayatına geçmenin bir basamağı olmuştur. Tarım devrimi dönemindeki gelişmelerden sonra yaşanan bir diğer devrim ise hiç kuşkusuz "Sanayi Devrimi'dir (Clark, 2002, s. 42). Sanayi Devrimi ya da endüstri devrimi olarak bilinen dönem 18. yüzyıldan itibaren ilk olarak İngiltere'de gelişen sanayi devrimi ile emeğe dayalı üretim tarzından seri üretim tarzına geçiş ile birlikte makinaları çalıştıracak enerjiye daha çok ihtiyaç duyulmuş bu da fosil yakıtların daha çok talep edilmesi ve tüketilmesine neden olmuştur. Hızlı sanayileşme ile birlikte hızla kirlenen çevre ve bu kirlilikle gelen doğal tahribat ancak 1900'lü yıllara doğru yeterince anlaşılabilmiştir.

Küresel ısınmanın özellikle Kuzey Yarımküreyi etkilediği ve 1980'lerden bu yana da artış içinde olduğu konusunda uluslararası bir fikir birliği bulunmaktadır. İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan karbon salınımlarında artışı küresel ısınmanın başlıca nedeni olsa da yine de küresel ısınma tek çevresel sorun değildir. Sanayi, kitle tüketimi ve artan enerji ihtiyaçları küresel nüfus kirliliğinden sorumludur. Kaynakların tükenme ihtimali, türlerin tükenmesi ile sonuçlanabilecek bu durum Küreselleşme ile meydana gelen ekonomik olayların hızlanması ve

mobil hâle gelmesi, örneğin taşımacılıktan kaynaklanan karbon salınımlarının artması da çevre kirliliğinin nedenlerindedir. Kısmen artan uluslararası ticaretle eş anlamlı olan küreselleşme, maddi malların benzeri görülmemiş miktarlarda hızlı üretimini, ticaretini ve tüketimini teşvik etmiştir. Bu, dünyadaki insan faaliyetlerinin ekolojik ayak izini de artırmaktadır (Huwart & Verdier, 2013, s. 110-111).

Esasen, ekonomik büyüme ile çevre kalitesi arasındaki ilişki, uzun yıllardır birçok çalışmaya konu olmuştur. Çevre kirliliğinin aynı zamanda ekonomik büyüme oranları ile etkileşim içinde olduğu düşünülmektedir. 1970'li yıllardan önce, ham madde, enerji ve doğal kaynak tüketiminin ekonomi büyüdükçe aynı oranda arttığı düşünülmekteydi. Ancak 1970'li yıllardan sonra küresel endişe, Çevresel Kuznet Eğrisi (Environmental Kuznets Curve-EKC) teorisindeki ters U şekline doğru kaymaya başlamıştır. 1990'larda ve sonrasında Kuznets Eğrisi yeni bir anlam kazanmıştır. Çevresel bozulma düzeyinin ve kişi başına gelirin, orijinal Kuznets Eğrisindeki gelir eşitsizliği ve kişi başına gelire aynı ters U-biçimli ilişkiyi izlediğine dair kanıtlar ortaya koyulmuştur. İlk çalışmalardan olan ve 1993'te yayımlanan bir NBER çalışma makalesinde Grossman ve Krueger kirlenmeler arasındaki ters U ilişkisine işaret etmişlerdir (Grossman & Krueger, 1994, s. 18-20). Kuznets'in adı ise daha sonraları kirlilik ve ekonomik kalkınma arasındaki ters U ilişkisinin Kuznets'in gelir eşitsizliği ve ekonomik kalkınma arasındaki ters-U ilişkisine benzerliği dolayısıyla eklenmiştir. ÇKE, ekonomik büyüme ile çevre kirliliği arasındaki ilişkiyi açıklayan en iyi bilinen hipotezlerden biri olarak kabul edilebilir. ÇKE, çevre koşullarının bozulması ile kişi başına gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi, çevre kirliliği ve kişi başına düşen gelir miktarı arasındaki ilişkinin, kirliliğe bağlı olarak yaşam kalitesinin başlangıçta bozulmakta olduğunu, daha sonra ise iyileşeceğini varsaymaktadır (Dinda, 2004, s. 433). Dolayısıyla ekonomik faaliyetler sonucunda etkilenen ekolojik sistemin tahribatından kaynaklı olarak pratikte birçok düzenleme ve çözüm getirici teoriler üretilmiştir. Bunlardan biri de yeşil bütçeleme uygulamalarıdır.

2. Yeşil Bütçeleme

Maliye literatüründe çevreye duyarlı bütçeleme, ekolojik bütçeleme, yeşil bütçeleme gibi farklı adlarla anılan bu kavram doğal kaynakların tahribatının önlenmesi ve korunması amacıyla mali bütçelerin daha işlevsel kullanımını amaçlamaktadır. Doğal kaynakların sürdürülebilir ve yenilenebilir kılınması için devleti yöneten hükümetlerin ve politika yapımcıların gerek bütçe kanalıyla gerekse de diğer bazı politika araçlarıyla (düzenleyici vergiler, para cezaları, kısıtlama ve yasaklamalar, cezai müeyyideler vb.) çevreyi koruyucu ve iyileştirici düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir.

Gelecek kuşaklara sürdürülebilir bir yaşam döngüsü ve paralelinde sürdürülebilir bir refah ağı bırakabilme sorumluluğu hiç kuşkusuz devletin temel görevlerindedir. Bu yüzdendir ki devlet yapısı itibarıyla hem büyük bir arz sağlayıcı hem de çok büyük bir talep kaynağıdır. Devletin yürüttüğü tüm faaliyetlerde ekolojik sistemin ve kullandığı doğal kaynakların korunmasına hassasiyet göstermesi ve tüm kamusal faaliyetlerinde ekonomik kalkınma için doğaya zarar vermeden hareket etmesi esastır.

Hükümetlerin bütçe kararları, sosyoekonomik toparlanmanın yanı sıra çevresel döngünün de dengede kalabilmesinin bir anahtarıdır. Yeşil bütçeleme, devletlerin çevre ve iklim hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için bütçe politikası araçlarını kullanmasının bir sonucudur. Söz konusu bütçe ve maliye politikalarının çevresel etkilerinin değerlendirilmesini ve ulusal ve uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesine yönelik tutarlılıklarının değerlendirilmesini gerektirmektedir. Yeşil bütçelemeye yönelik herhangi bir yaklaşım, bir ülkenin mevcut kamu mali yönetimi (KMY) çerçevesine dayanmalı ve böylece mevcut bütçeleme sürecinin güçlü yönlerine ve sınırlamalarına uygun hâle getirilmelidir. Örneğin, ülkelerin güçlü bir performans bütçeleme sistemine sahip olmaları bağlamında, ulusal çevre ve iklim hedefleriyle ilgili performans hedeflerini bütünleştirebilmelidirler (OECD, 2020, s. 2).

Politika yapımcıların çevresel hedeflere ilişkin ulusal politikalarına kaynak sağlamak ve uygulamak için ellerinde bulunan en önemli araçlardan biri bütçe ve maliye politikasıdır. Yıllık bütçe belgesi, vergi ve harcama politikalarının değerlendirilmesi ve uzun vadeli sürdürülebilirlik analizi dâhil olmak üzere mali çerçevelere çevresel boyutların dâhil edilmesi, hükümetlerin çevresel taahhütlerinden daha hesap verebilir olmalarına yardımcı olacak ve onları sürdürülebilir ve dayanıklı toplumlara doğru dönüşümde destekleyecektir. Yeşil bütçeleme uygulamaları hükümetlere (OECD, 2017a, s. 1):

- Bütçe ve maliye politikalarının çevresel etkilerinin değerlendirilmesi,
- Ulusal ve uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesine yönelik tutarlılıklarını değerlendirmesi,
- Sürdürülebilir büyüme konusunda bilgili, kanıta dayalı tartışmalar ile katkıda bulunulabilmesinde yol gösterici çevresel hedeflere ilişkin konularda destek sağlayacaktır.

Bütçeleme çok boyutlu bir kavram olarak, çevresel etkilere ilişkin konuları da içine alan bir sistemdir. Çevreye duyarlı veya "yeşil" bütçeleme kökenleri, Brundtland Komisyonu'nun (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu) 1987 raporuna dayanmaktadır. Raporda: "hükümetlerin başlıca merkezi ekonomik ve sektörel kurumlarının artık doğrudan sorumlu ve tamamen politikalarının, programlarının ve bütçelerinin ekolojik ve ekonomik olarak sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesini sağlamak için" oluşturulması gerekliliği tavsiyelerinde bulunmaktadır. Brundtland Raporu'nun hazırlandığı zamandan beri ülkeler, "bütçeyi yeşillendirmek" için aşağıdaki alanlarda bir dizi araçlar geliştirmişlerdir (OECD, 2017b, s. 23-24):

- İklim Bütçesi Etiketleri, Asya'daki bazı ülkelerde bütçeleri aracılığıyla harcanan paranın iklim değişikliği hedeflerine ulaşılmasına nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamak ve izlemek için kullanılmıştır.
- Daha kapsamlı bir yaklaşım, yerel iklim finans kaynaklarının harekete geçirilmesi, yönetilmesi ve hedeflenmesine yönelik tüm ilgili paydaşları dâhil etmeyi amaçlayan bir İklim Değişikliği Finansmanı Çerçevesinin (CCFF) kullanılmasıdır. (UNDP, 2015). Bu amaçla CCFF, bütçede "iklimle ilgili finansman tahsislerini" nelerin oluşturduğunu belirler ve bunların nasıl kullanıldığını hesaplar. Amaç, iklim değişikliği politikası için kurumsal bir çerçeve oluşturmak ve sektörler arasında yaygınlaştırmaktır.
- Kamu harcamalarını daha yeşil hâle getirmenin doğrudan bir yolu, çevresel gereklilikleri uygulamaya koymaktır. Kamu alımlarında ihale kararları bir çevre testinden geçer, ancak bilgili çevresel etkilerin sağlanması gibi hedeflerle denge içinde ele alınması zamanında, ekonomik ve verimli bir şekilde gerekli kamusal mal ve hizmetlerin adil rekabete izin vermektedir.
- Benzer şekilde, her ikisi de potansiyel olarak çevreye zarar verme riski yüksek olan kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT'ler) faaliyetleri ve kamu özel ortaklıklarının tasarımı, çevrenin korunmasına öncelik verecek şekilde tasarlanabilir.
- Daha genel olarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) aracı birçok OECD ülkesinde standart bir hâle gelmiştir.
- Yedinci Çevre Eylemi kapsamında 2014-2020 dönemi için iklim değişikliğini azaltma ve adaptasyona yönelik AB toplam bütçesinde minimum % 20 pay belirlenmesi şeklindedir.

Yeşil bütçeleme, kaynak yönetimi ile siyasi ve toplumsal katılımı temel alan bir çevre yönetim sistemi olmasının yanında uygulamada merkezî hükümetler ve merkezî bütçelerden ziyade yerel yönetimlerin bütçe döngülerinde yer almaktadır. Yerel kamusal hizmetlerin ifasında çevre yönetim sisteminin sürece dâhil edilmesinin toplumsal refaha katkısı tartışılmaz. Bu bağlamda 1994 yılında Danimarka'da Sürdürülebilir Kentler ve Kasabaları Konferansı'nda katılımcılar tarafından onaylanan Aalborg Şartı, bir kentsel sürdürülebilirlik girişimi olarak kabul edilebilir. Rio Dünya Zirvesi'nin Yerel Gündem 21 planından esinlenilerek düzenlenen çalışma Avrupa Birliği'nin 'Sürdürülebilirliğe Doğru' Çevresel Eylem Programı'na katkıda bulunmak üzere geliştirilmiştir. Şart, bireylerin, belediyelerin, STK'ların, ulusal ve uluslararası kuruluşların ve bilimsel kuruluşların fikir birliğine dayanmaktadır. 40'tan fazla ülkeden ve 3.000'den fazla yerel yönetim birimi Şart'ı imzalamıştır (SCP, 2020, s. 1).

Çevrenin küresel anlamda sürdürülebilir kılınmasında "**Sürdürülebilir Kentler Birliği**" (Local Governments for Sustainability- **ICLEI**)'nin çok büyük payı vardır. Nitekim ICLEI, küresel uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından desteklenen ve dünya çapında sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik eden 1.750'den fazla yerel ve bölgesel yönetim ağında oluşmaktadır. 100'den fazla ülkede aktif olarak, küresel kentsel nüfusun yüzde 25'inden fazlasını etkileyen konsey, bölgesel ve yerel yönetimler ağı oluşturmayı ve bu birimlere hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Küresel sürdürülebilirlik için yerelde kentlerin sürdürülebilir, kaynak verimliliği, biyolojik çeşitlilik, düşük karbonlu faaliyetlerini destekleyerek yeşil bir kent ekonomisini hedeflemektedir (ICLEI, 2020a, s.1)

ICLEI, yerelden küresel sürdürülebilirliği beş yöntem üzerinden ele almaktadır (ICLEI, 2020b, s.1-5):

- Düşük Salınım Geliştirme (Düşük salınım geliştirme yolu, iklim değişikliğini sınırlar, yeni ekonomik fırsatlar yaratır ve insan ve doğal sistemlerin sağlığını iyileştirir.)
- Doğa Temelli Geliştirme (Doğa temelli kalkınma yolu, yerel ekonomilerin temel yönlerini ve topluluklarımızın refahını ve direncini destekleyen biyolojik çeşitliliği ve kentsel ekosistemleri korur ve geliştirir.)
- Dairesel Gelişim (Döngüsel gelişme yolu ve yeni üretim ve tüketim modelleri, doğrusal üretim, tüketme, atma modelini sona erdirmek için geri dönüştürülebilir, paylaşılabilir ve yenilenen kaynakları kullanan sürdürülebilir toplumlar inşa eder).
- Esnek Geliştirme (Direnci gelişim yolu, özellikle hızlı çevresel teknolojik, sosyal ve demografik değişimin getirdiği şok ve stresleri öngörür, önler, emer ve bunlardan kurtulur).

➤ Adil ve İnsan Merkezli Kalkınma (Adil ve insan merkezli kalkınma, daha adil, yaşanabilir ve kapsayıcı kentsel topluluklar inşa eder ve yoksulluğu giderir.)

Bu tür çevreye duyarlı girişimlere 2001 yılında Avrupa Komisyonu'nun "LIFE" programı tarafından desteklenen "Avrupa Yeşil Bütçe" projesi kapsamında birçok kent destek vermiştir. Anlaşılacağı üzere yerel yönetimler, kullanılan enerji ve üretilen atık miktarını belirleme, toplum için uzun vadeli ekonomik planlama, arazi kullanımı ve imar kararlarını verme, bina yönetmelikleri ve ruhsatları üzerindeki kontrol yetkisi, altyapı yatırımları gibi birçok yerel kamusal hizmetin gerçekleştirilmesinde yetkili konumundadır. Bunun yanında yerel yönetimler ulaşım ağlarının kontrolü de dahil olmak üzere, enerji tüketim kalıplarının belirlenmesi ve tüketici kararlarının yönlendirilmesi konusunda benzersiz bir konuma sahiptir. Dolayısıyla yerel yönetimlerden destek görmeyen her türlü kararın eksik kalacağı, merkezî yönetim kararlarının yerel işbirlikleri ile daha güçlü şekilde hayata geçirilebileceği bir gerçektir. Merkezî yönetim bütçesi, yerel yönetim bütçeleriyle koordineli bir şekilde planlandığında sürdürülebilir kalkınma için daha efektif sonuçların doğacağı aşîkârdır.

Yeşil bütçeleme sistemi, yerel yönetimlerin kendi yerel sınırları içinde hemşehrilerinin ihtiyaçlarını göz önünde tutmak suretiyle uyguladıkları çevreye duyarlı bir bütçeleme sistemi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda yeşil bütçe sisteminin merkezî bütçe dışında gelişen bir uygulama olduğu söylenebilir. Yeşil bütçeleme ile yerel yönetimler, doğal kaynakları vatandaşların yararına güvence altına almak ve yine vatandaşların refah seviyelerini ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla çevreyle dost politikalar üretmek sorumluluğunu gerçekleştirilmeyi hedefler. Bu hedefe ulaşmak için ise sahip olunan doğal ve ekonomik kaynakların, ekoloji-ekonomi ilişkisi temelinde kullanılması için gerekli düzenlemeleri yapmak yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Örneğin ekonomik bir mal olarak üretilen bir taşıtın maliyeti sadece onun etiket fiyatı değil, çevreye yaydığı karbon salınımlarının da hesaplanmasını gerektirmektedir. İnşa edilen bir otoyolun maliyeti sadece parasal yapım maliyetleri ile değil, asfalta dönüştürülen yeşil alandaki biyolojik çeşitliliğe verdiği zarar da dikkate alınarak hesaplanmalıdır. Yeşil bütçeleme ile hem çevresel değerlerin hem de parasal değerlerin korunduğu bir kaynak tahsisinin, sürdürülebilir bir toplum oluşturmada ne kadar önemli olduğu gözler önüne serilmektedir.

Yeşil bütçeleme sistemi klasik yıllık mali bütçeleme sistemi ile aynı yöntemleri kullanmakla birlikte yerel yönetimlerin belirlediği çevresel birtakım standartlarında bütçe hedefi olarak tanımlandığı spesifik bir bütçeleme tekniğidir. Ancak uygulamada geleneksel bütçe yapım süreçlerine benzer şekilde yeşil bütçelerinde, kent meclislerinden onay almak suretiyle yıllık bütçe uygulamasına dönüştüğü görülmektedir. Geleneksel bütçe sistemi ile yeşil bütçe sistemi arasındaki temel fark birinin ekonomik etkinliğe odaklanırken diğerinin sürdürülebilir etkinliğe yani, en az çevresel maliyetle en çok toplumsal refaha odaklanmasıdır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, yeşil bütçelemenin kamusal mal ve hizmetler üretilirken ortaya çıkacak çevresel etkileri parasal bir değerle ifade etme çabası yoktur. Bu sistemle, doğal kaynakların kullanımı ve tüketimi için fiziksel tanımlamalar veya değerler kullanılmaktadır. Böylelikle yeşil bütçeleme ile çevre kirliliğine yol açmadan (hava, su ve toprak), iklim dengesini bozmadan, ham madde kaynakları ve biyolojik çeşitliliğe zarar vermeden üretim faktörlerinin değerlendirilmesi, izlenmesi, raporlanması, kontrol edilmesi ve planlanması amaçlanmaktadır (Kılıçer, 2017a, s. 119).

Günümüzde kentleşmenin getirdiği en büyük tehlike, kentlerde yaşayan bireylerin hayat standartlarındaki yükselme ve teknolojik gelişmenin yol açtığı enerji ve doğal kaynakların aşırı tüketimi ve kontrolsüz karbon salınımindan doğan tehditlerdir. Nüfus artışlarının çoğu zaman kontrol altına alınamayışı ve çarpık kentleşme de karbon salınım oranlarında ciddi şekilde yükselmeye neden olmaktadır. Kent sınırlarının gittikçe büyümesi hem iklim koşullarının hem de tarımsal arazilerin bu durumdan olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır. Bu durum sadece ulusal düzeyde değil lokal düzeyde de çevresel politikalar üretme ve yerel bütçeleri buna göre dizayn etme zorunluluğunu doğurmuştur. Özellikle insanlık tarihi için önemli bir risk teşkil eden iklim değişikliği ve bunun getireceği olumsuzluklar ile ilgili olarak birçok kent yerel hizmet politikalarını ve bütçe kaynaklarını bu konuya yönlendirmiştir. İklim değişikliği ile ilgili mücadele yerel düzeyde karbon salınıminin daha düşük oranlara çekilmesi konusuna odaklanmıştır. Bu çerçevede yerel düzeyde yerleşim, ulaşım, enerji ve atık gibi konuların karbon salınımlarının azaltılması bakımından yeniden ele alınması gerekmektedir. Enerji konusu kentlerde hem çevre hem de başlı başına iklim değişikliği ile ilgili üretilecek politikalarda başlıca sektörlerden birini oluşturmaktadır. Özellikle ulaşımında kullanılan enerji, çevre dostu bir yapıya dönüştürülürse (toplu taşıma ve bisikletle ulaşım vb.) bu durum kent ekonomisine de katkı sağlayacaktır.

Kentlerde karbon salınımlarını daha düşük düzeylere çekmek amacıyla alınacak önlemler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo1. Yerel Yönetimlerin Karbon Gazı Salınımını Azaltmaya Dönük Önlemler

Karbon Gazı Kaynağı	
Elektrik Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> *Belediye binaları ve tesislerinde (atık su arıtma tesislerinin kurulması) enerji tasarrufu sağlamaya yönelik yatırımlar yapılması *Trafik işaretleri ve sokak aydınlatmalarında güneş enerjisinin kullanılması *Güneş ve rüzgâr enerji kaynaklarının, elektrik üretiminde kullanımının özendirilmesi *Yeni bina yapımlarında aydınlatma ve ısı yalıtımı ile ilgili düzenlemeler yaparak enerji verimliliğinin yükseltilmesi, eski binalardaki enerji sistemlerin revize edilmesi
Isıtma ve Soğutma ile İlgili Yakıt Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> *Kent binaları ve yapılarının enerji tasarrufu sağlayacak faaliyetleri ve yalıtım çalışmalarının teşviki *Binaların yalıtımı konusunda çerçeve standartların ortaya konularak, uygulamaların denetim altına alınması *Kentin çevresel uyum ve iklim değişikliğine uygun yatay yapılanmasının teşviki ve yeşil binaların özendirilmesi *Binalarda elektrik sarfiyatının en aza indirilmesine dönük önlemler alınması, güneş enerjisi kaynağının kullanımının artırılması
Ulaşımda Yakıt Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> *Kent içi ulaşımın toplu taşıma ağlarına yönlendirilmesi, *Belediyenin sahip olduğu taşıma araçlarının çevre dostu bir yapıya dönüştürülmesi *Bisiklet yollarının artırılması *Kent planlaması ve yeni yerleşim birimleri yapılandırılmalarında ulaşım ve mesafeyi kısaltacak düzenlemeler yapılması *Kent ulaşımında kullanılan araçların enerji sarfiyatı ve karbon salınımları açısından incelenmesi
Atık Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> *Geri dönüşüm ve yeniden kullanım sayesinde atıklarının azaltılabileceği konusunda vatandaşların bilgilendirilmesi *Kati atık depolama esnasında ortaya çıkan metan gazının değerlendirilmesi
Yanlış Tüketim Sonucu Oluşan Salınımlar	<ul style="list-style-type: none"> *Düzenli aralıklarla yapılacak denetim faaliyetleri ve uygulanacak cezai yaptırımlar *Özellikle erken yaş ve genç kuşağın çevre konusunda bilinç düzeyinin artırılmasına dönük eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi *Kentte yaşayan tüm hemşehrilerin sürdürülebilir kent refahı hakkında bilgilendirilerek “yeşil kent” bilincinin yerleştirilmesi

Kaynak: Talu, N, 2019, “Yerel İklim Eylem Planlaması Ve Türkiye Pratikleri”
http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_10.pdf

Dünya üzerindeki pek çok kent yerel yönetimi, sürdürülebilir çevre ve iklim değişikliğine uygun eylem planları hazırlayarak geleneksel mali bütçeleri içinde bu politikalara gerekli kaynak tahsislerini gerçekleştirmektedir. Yeşil kent altyapılarının tesisi ile daha fazla ağaçlandırma, daha az betonlaşma ve daha az klima ile sürdürülebilir yeşil kent hedefine doğru ilerlemektedir. Sürdürülebilir çevreye duyarlı kentsel gelişim alanında başarılı yeşil bütçe projeleri birçok Avrupa kentinde ve kasabasında uygulanmıştır. Söz konusu kentlerden çevre odaklı yeşil bütçe uygulama örnekleri ele alınmıştır:

2. 1. Avusturya-Graz Belediyesi

Avusturya'nın Steiermark eyaletinin başkenti Graz, belediye binalarındaki ısıtma sistemlerini modernize ederek, kentteki karbon salınımlarını yarıya indirmek ve havadaki diğer zararlı maddelerin salınımlarını en az % 60 oranında azaltmak amacıyla kapsamlı bir program yürütmüştür. Proje 1991 yılından bu yana enerji tasarrufu hedefi ile devam ettirilmektedir. Kentlerin ve bölgelerin yerel Gündem 21 ve yerel iklimin korunması anlamında sürdürülebilir kalkınmaya katkısının ölçülmesinde ve diğer Avrupa Kentlerine enerji tasarrufu konusunda tecrübelerini aktarma konusunda Graz Belediyesi örneği, önemli bir örnek olarak kabul edilebilir. Avusturya hem ulusal hem yerel düzeyde 2002 yılından itibaren sürdürülebilir kalkınma konusunda da federal düzeyde gerekli politika düzenlemelerini yapmaya başlamış ve 2010 yılından itibaren de bunları gerçekleştirmeye başlamıştır. Graz Belediyesi de Sürdürülebilir Kalkınma Ajanda: 2030 hedefleri doğrultusunda çevre dostu belediyeçilik anlayışını sürdürecektir politikalar uygulamaya devam etmektedir (European Commission, 2019).

2. 2. İtalya-Bologna Belediyesi

Yaklaşık olarak 400.000 nüfuslu bir İtalyan kenti olan Bologna Kenti, uzun yıllardır sürdürülebilir kalkınmayı benimseyen iyi uygulama örneklerinden biri sayılmaktadır. Kent ICLEI'ye 1991 yılında üye olmuş ve 1993 yılında kentsel karbon salınımlarının azaltılması projesine katılmıştır. 1996'da Bologna, Aalborg'u Şartı'nı kabul ederek Yerel Gündem 21 sürecini başlatmıştır.

Bologna, 2000 yılından itibaren, çevresel sürdürülebilirliğin bölgesel planlamada göz önünde bulundurulması taahhüdünü içeren 20 numaralı Bölgesel Kanun'u yürürlüğe koymuştur. Bologna Belediyesi 2001 yılından itibaren Avrupa Komisyonunun LIFE programı tarafından fonlanan "Avrupa Yeşil Bütçe" projesi kapsamında yeşil bütçe sistemini uygulamaya koymuştur. 4 yıl süren başarılı uygulama döneminin ardından da AB'nin Asya'ya ihraç ettiği Çevreye Duyarlı Bütçe ASIA-URBS (2004-2007) programı tarafından finanse edilen başka bir proje konsorsiyumunun parçası olmuştur (Kılıçer, 2017a, s.121).

2. 3. İsveç-Växjö Belediyesi

Växjö, İsveç'in güney kuşağında bulunan ortalama 94.880 (Växjö Urban, 2021, s. 1) nüfusa sahip bir kenttir. Växjö Belediyesi çevreye duyarlı yeşil bütçe sistemini uygulayan ilk kentlerdendir. Fosil yakıtsız kullanır hâle gelme, çevreye duyarlı politikalarla kenti yönetme ve uzun vadede temiz enerji kaynaklarına yönelerek, uygulama sonuçlarını düzenli şekilde izleme konusunda irade göstermiş bir kent olarak önemli bir örnek teşkil etmiştir.

Çevre ile ilgili faaliyetlerinin çok uzun bir geçmişe dayandığı bilinen Växjö Belediyesi sürdürülebilir bir Växjö kenti ilkesinden yola çıkarak çevre politikaları geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. 1970'lerden bu yana kentin ciddi manada kirlenmiş akarsu ve gölleri bu yıkımdan kurtarmak için çaba sarf ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda kentte bulunan Trummen Gölü, su kalitesini iyileştirmek için temizlenen dünyanın ilk gölü olarak kabul edilir (Kılıçer, 2017b, s. 272).

2001 yılında Aalborg sözleşmesine imza koyan Växjö 'de, ekolojik dengeyle uyumlu yeşil bütçe, belediyenin geleneksel mali bütçe sistemiyle birleştirmiştir. Günümüzde, kentin mali bütçesi ve yeşil bütçesi düzenlenirken, aynı toplantılar sırasında ele alınmakta ve aynı mali belgelerde yer almaktadır. Tüketime ve atık konularına odaklanan canlı ekolojik sistem, su kaynakları ve doğa koruma konularına odaklanan temiz doğa ve fosil yakıtsız Växjö (ulaşım ve enerji konularına odaklanıyor) hedefleri ile karbon salınımlarını ekonomik büyümeden ayırarak, yeşil bütçe sistemini başarıyla uygulamaktadır (ICLEI, 2013, s. 141).

Parasal ve çevresel bütçelerin tam entegrasyonu, çevresel konulara ve girişimlere daha yüksek bir statü kazandırmış ve belediye meclis üyeleri arasında daha fazla çevresel farkındalığa yol açmıştır. Nihayetinde Växjö, eko-bütçe programı çerçevesinde, iddialı hedeflerine ulaşmak için yüksek enerji verimli binaların inşası gibi yenilikçi projeler üretip uygulamaktadır. 2003 yılında Växjö, yeşil bütçelemeyi kabul etmiştir. 2005 yılından itibaren yeşil bütçe hedefleri, geleneksel mali bütçe içine alındığı için yeşil bütçe çıktıları, mali bütçe çıktıları ile birleştirilerek aynı yıllık raporlarda izlenmeye başlanmıştır. Bu anlamda çevresel raporlama ile mali raporlama bütünleştirilmiştir. Ancak 2006 yılından itibaren "Çevre Programı" adı ile çevresel hedefler geleneksel mali bütçe içinde takip edilmeye başlanmıştır. Böylece uzun dönemde gerçekleşmesi beklenen hedeflere kısa dönemli ara hedefler belirlenerek, bu hedeflerin başarılabilmesi için aktif eylem planları hazırlanmış ve daha somut şekilde çevresel politikalar uygulamaya konulmuştur (Kılıçer, 2017b, s. 289).

2. 4. Filipinler-Tubigon Belediyesi

Tubigon yaklaşık 48.000 nüfuslu bir sahil kasabasıdır (PGBH, 2020, s.1). Tubigon kentinin ekonomisi, başta balıkçılık olmak üzere tarım, hayvancılık ve turizm faaliyetlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla bu çevresel kaynak zenginliğine dayalı sermaye, söz konusu geçim kaynaklarının da aşırı kullanımı dolayısıyla çeşitli çevresel risklerle karşı karşıyadır.

Tubigon Belediyesi, 2005 yılı eko-bütçe projesinde yer almış, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Realizing Dreams projesine (2010) ortak olan Bohol'daki altı pilot belediyeden biri olarak seçilmiştir. Dreams projesi, yerel yönetimin kapasitesini artırmak için Yoksulluk Veri Tabanı İzleme Sistemi (Poverty Data-Base Monitoring System-PDMS) ve eko-bütçe araçlarını entegre ederek çevre yönetimi ve yoksulluğun azaltılmasını hedeflemektedir. İlk hane halkı yoksulluğu anketi 2004'te yapılmış ardından 2007 ve 2010'da yeniden anketler uygulanmıştır. Yerel yönetim birimi veri tabanını her üç yılda bir güncellemeyi hedeflemektedir. Belediye tarafından kullanılan diğer bir yönetim aracı, çevre yönetimi için bir araçtır. Tubigon, 2006 yılından bu yana, Çevresel Ana Bütçelerinin ilerlemesini hedeflerini yıllık olarak gözden geçirerek uygulamaya ve izlemeye devam etmektedir (ICLEI, 2013, s.106-107).

Bu arka plana karşı, 2005 yılında belediye, ICLEI ağı tarafından tasarlanan ve yerel doğal kaynak tüketimini yönetmeye yönelik bir sistem olarak şehrin gelişim stratejileri ve hedeflerini bilgilendirebilen eko-bütçe çerçeve aracını benimsemiştir. Amaç, nüfusun bir kesiminin savunmasızlığını azaltmak ve hem yaşam standartlarını hem de temel kentsel hizmetlere erişimlerini iyileştirmektir. Mevcut kamusal çevre girişimlerinin etkisini tanımlayarak, bu "çevre bütçesi" izleme ve değerlendirmeyi (nitel ve nicel göstergeler) kolaylaştırır ve özellikle bu girişimlerin şehrin yıllık bütçesine entegre edilmesini sağlar (CITEGO, 2012, s.1-7).

2.5. Hindistan-Guntur Belediyesi

Guntur, Hindistan'ın güneyindeki Andhra Pradesh eyaletinin dördüncü büyük kentidir. İlçe merkezi olarak hizmet veren kentin 600.000'in üzerinde nüfusu vardır. Guntur Belediyesi yeşil bütçe sistemini beş ana çevre sorunu (su kalitesi, su miktarı, yeşil kent, atık yönetimi, hava kalitesi) için belirlenen göstergeler ve hedefler üzerinden yürütmektedir.

Hava kirliliği, Guntur'da büyüyen bir çevre sorunudur. Guntur Belediyesi'nde geleneksel mali bütçe tarafından izlenen çevre hedefleri aşağıdaki şekliyle sıralanabilir (ICLEI, 2013, s.126):

- Su Kalitesi/Miktarı: İzlenen parametre sayısında ve izleme sıklığında artış, kişi başına artan içme suyu arzı ve yağmur suyu toplama sistemi kullanan artan hane sayısı,
- Atık Yönetimi: Kentte artan atık toplama ve atık ayrıştırma yüzdesi,
- Çevre/Yeşil Alan Kapsamı: Yeşil alanların toplam yüzey kapsamındaki artış, bitkilerin hayatta kalma oranlarına sahip plantasyonu, kentteki gölet ve park sayısında artış ve kent biyolojik çeşitlilik envanterinin geliştirilmesi,
- Sağlık (Gecekondulu gelişimi), geliştirilen gecekondu sayısındaki artış,
- Enerji: Parklarda güneş ışığı ve sokaklarda LED ışıklar ile enerji tasarrufu,
- Eğitim: Devlet okullarıyla ilgili yıllık göstergelerde yüzde artış.

Yerel idareler yeşil bütçeleme kapsamında söz konusu göstergeler için kısa vadeli ve uzun vadeli hedefler belirlemektedir. Ve belirlenen bu hedefler çerçevesinde uygulanan politika sonuçları bütçe raporları aracılığı ile izlenmektedir.

2.6. Türkiye-Kadıköy Belediyesi

Ülkemizde en güncel verilerle 30 büyükşehir, 51 il belediyesi ile birlikte toplam 1390 belediye bulunmaktadır. Ülke nüfusumuzun yaklaşık % 92'sinin büyükşehir, il ve ilçe merkezlerinde ikamet ettiği ve büyükşehir belediyelerinin toplam nüfusuna oranının % 85'ler düzeyinde olduğu bilgisine dayalı olarak kentsel çevre yönetiminin ne denli önemli bir konu olduğuna dikkat çekmek önem taşır. Bu bağlamda başta Erzurum ve Samsun illerinde 2006-2008 yılları arasında "Kentsel Çevre Yönetim Planları" hazırlanmış ve AB'ye üyelik sürecinde "AB Çevre Müktesebatının Uygulanması için Yerel ve Bölgesel Düzeydeki Çevre Otoritelerinin Kapasitelerinin Güçlendirilmesi" projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda kent yönetimi birimlerine (valilikler ve belediyeler) kurumsal kapasitelerini geliştirme eğitimleri verilmiş ve Erzurum ile Samsun illerinin kentsel çevre yönetimi planları hazırlanmıştır. Bu planlar hazırlanırken, AB'nin Kentsel Çevre Tematik Stratejisi'nin ana unsurları olan; sürdürülebilir kentsel yönetim, kentsel ulaşım, kentsel tasarım ve kentsel inşaat alanları konusunda iklim değişikliklerine de duyarlı projeler üretilmesi konularına dikkat çekilmiştir. Daha sonra 2009 yılında Çanakkale ilinde ülkemizin yerel düzeydeki ilk iklim eylem planı hazırlanmıştır. Planda ilin ulaşım, enerji, atık, bina sektörlerinde karbon salınımının azaltılması, yenilenebilir enerji, iklim değişikliğinin etkileri için önlemler, yeşil ortamın korunması, su yönetimi, tarım ve gıda güvenliği, tüketimin azaltılması, vb. politikalar, projeler, sorumlu kuruluşlar ve hedefler belirlenmiştir ancak bunlarla ilgili maliyetlendirme ve bütçeleme çalışmaları yapılmamıştır (Talu, 2019, s. 60-65).

İstanbul şehrine bağlı bir ilçe olan ve yaklaşık 450.000 nüfusa sahip Kadıköy Belediyesi 2020 yılı sonuna kadar karbon salınımlarında ve enerji tüketiminde yüzde 20 azalma sağlamayı hedefleyen bir "Sürdürülebilir Enerji Eylem Planı" hazırlamak için Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği yapmıştır. İlgili belediye, bir dizi bina, aydınlatma, ulaşım ve sosyal farkındalık projelerinde de yer almıştır. Bu projeler, belediye birimleri ve hizmetlerindeki zararlı gazların salınımlarını azaltma çabaları ile bağlantılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 2016 yılına gelindiğinde bu çabalar, 2010 seviyelerine göre salınımlarda yaklaşık % 15'lik bir azalma ile sonuçlanmıştır. Bunun yanında Kadıköy Belediyesi, yakın zamanda Avrupa Birliği fonlarıyla "Entegre ve Katılımcı İklim Eylemi" projesini başlatmıştır. Bu proje, Sürdürülebilir Enerji Eylem Planını, Sürdürülebilir Enerji ve İklim Değişikliği Eylem Planı olacak şekilde genişletmektedir. İklim eylemine katılımcı ve bütüncül bir yaklaşım uygulamakla birlikte, Paris Anlaşması'na uygun olarak salınım azaltma hedeflerini revize etmek için de önlemleri kapsamaktadır (ICLEI, 2019, s. 1).

ICLEI, yerel ve bölgesel hükümetler için sürdürülebilir kamu alımları yoluyla yeşil ekonomiyi teşvik etmek, fosil yakıtsız enerji dönüşümünü desteklemek, düşük salımlı, iklim dirençli, çevre dostu kalkınma stratejileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece çevresel sürdürülebilirliği yerel düzeyden küresel düzeye taşımayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Türkiye' de ICLEI kapsamında halen faaliyet gösteren belediyeler Tablo 2.'de sıralanmıştır (ICLEI, 2020c, s. 1).

Tablo 2. ICLEI'ye Kayıtlı Türkiye'deki İller ve Belediyeleri

İller	İlçe Belediyeler
İstanbul	Kadıköy Belediyesi Şişli Belediyesi Kartal Belediyesi
İzmir	İzmir Büyükşehir Belediyesi Seferihisar Belediyesi Karşıyaka Belediyesi
Eskişehir	Tepebaşı Belediyesi
Ankara	Çankaya Belediyesi
Konya	Konya Büyükşehir Belediyesi
Rize	Fındıklı
Gaziantep	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

Kaynak ICLEI, 2020

Türkiye’de belediye yönetimleri, iklim değişikliği ile ilgili ulus-üstü yerel yönetim ağ-bağlarına üye olarak bu alandaki faaliyetlerini geliştirmeye başlamıştır. Bu kuruluşlardan öne çıkanlar: AB Belediye Başkanları Sözleşmesi (COMs), yenilenen “İklim ve Enerji için Küresel Belediye Başkanları Sözleşmesi (Global Covenant of Mayors for Climate & Energy)”, C40, ICLEI ve Eurocities Ağı’dır. Konya Büyükşehir Belediyesi bu konuda ilk olup, 2007 yılında Dünya Belediye Başkanları İklim Değişikliği Konseyi’ne (WMCCC) üye olmuş ve yerel iklim eylem planlamasında öncü adımlar atmıştır. Avrupa kentlerinin sürdürülebilirlik normlarına kavuşturması için çalışan başka ulus-üstü kent oluşumu da “Eurocities Ağı”dır. Türkiye, AB üyesi olmadığı için Eurocities Ağı’nda “tam üye” statüsünde yer almamakla birlikte, tanımlanmış farklı statülerde katılım sağlayabilmektedir. Örneğin; İstanbul, İzmir, Bursa ve Şanlıurfa Eurocities Ağı’nın “ortak üyelik”; Beyoğlu ve Bakırköy “ortak katılımcılar” ve belediyecilik sektöründe bir Türk bilişim firması olan Sampaş Akıllı Kentler Bilişim ve İletişim Şirketi de “ortak iş katılımcıları” statüsündeki Eurocities Ağı üyeleridir (Talu, 2019, s. 64).

SONUÇ

Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak çevre kirliliği de artmaktadır. Çevre kendini yenileyemediği için çevre sorunlarıyla mücadele için spesifik çözüm arayışlarına girilmiştir. Bu bağlamda çağımızda sürdürülebilir kalkınma kavramı gündeme gelmiştir. Yerel çevresel sürdürülebilirlik sağlayabilen yeşil bütçeler, ilk olarak 1994 yılında düzenlenen Birinci Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar Konferansı’nda ele alınmış ve ICLEI tarafından geliştirilmiştir. Yeşil bütçeleme, hem çevresel değerlerin hem de parasal değerlerin birlikte çalışmasına izin veren sistemli ve sürdürülebilir bir çevre yönetim sistemidir.

Devletlerin kamu mali yönetimlerinin en temel belgelerinden olan bütçeler, vatandaşların ihtiyaç duydukları kamusal mal ve hizmet tercihlerinin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi açısından en temel politika belgeleri olarak kabul edilirler. Sadece bir icra aracı olarak değil yönetim sistemine bir müdahale aracı olarak da önem taşıyan bütçeler çevreye duyarlı bir anlayış içinde tanzim edildiklerinde, sınırlı oldukları kabul edilen üretim kaynaklarının en rasyonel biçimde kullanımına da hizmet ederler. Demokratik ülkelerde hükümetlerin sosyal seçim sistemi ile kendilerine bahşedilmiş en önemli yetki olan yürütme yetkisini kullanmada bütçeler çok önemli bir mali belge niteliği taşırlar. Bu bağlamda bütçelerin kamu harcamaları açısından irdelendiğinde çevreye duyarlı biçimde hazırlanması, ekolojik dengeye dost faaliyetlerin sübvansiyonlarla desteklenmesi ya da tam tersi faaliyetlere bütçeden ödenek tahsislerinin engellenmesi yolları ile sürdürülebilir kalkınma hedefinin önü açılabilir.

Yerel yönetimler için de sistemli ve sürdürülebilir bir yöntem olarak geliştirilen yeşil bütçeler, dünya üzerinde farklı ülkelerde farklı şekilde uygulama alanı bulmuştur. Bu ülkelerdeki çevresel bütçe raporlarına ve değerlendirme sonuçlarına bakıldığında zaman sistemin düzgün bir şekilde işlediği görülmektedir.

Geleneksel mali bütçelerin gelir ve harcama kalemlerinde yapılan düzenlemelerle çevreyle uyumlu ve sürdürülebilir bütçeler hazırlamanın önem arz ettiği günümüzde birçok yerel yönetimin çevre hedeflerini yerel düzeyden küresel düzeye taşımaktadır. Bu bağlamda uluslar üstü birtakım birliklerinde yönlendirmesi ile sistemin her geçen gün kendini yenilemekte ve geliştirmekte olduğu gözlemlenmektedir. Yeşil bütçeleme uygulama örnekleri ve sonuçları da dikkate alınarak yaygınlaştırılması gelecek nesillerin yararına olacaktır. Yeşil bütçeleme uygulanırken aynı zamanda kent planlama, ulaşım ve kalkınma planlarına da sürdürülebilirlik dâhil edilerek kentleşmede daha duyarlı bir noktaya ulaşılabilmektedir. Bunlara ek olarak toplu taşıma, yenilenebilir enerji ve gıda üretimi de çevreyi en çok etkileyen konulardandır. Yerel yönetimlerde başta iklim değişikliği ile mücadele olmak üzere çevresel her türlü başlık sağlıklı bir şekilde ele alınarak yeşil bütçeler geleneksel mali

bütçeler ile bütünleştirilebilir. Uygulamanın daha etkin olabilmesi için ise faaliyetlere yerel örgütler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar da dâhil edilerek sistem daha etkili ve sürdürülebilir kılınabilir.

KAYNAKLAR

- CITEGO (2012). http://www.citego.org/bdf_fiche-document-849_en.html
- Clark, G. (2002). The agricultural revolution and the industrial revolution: England, 1500-1912. *Department of Economics, University of California, Davis, CA 95616*.
- C40 Cities Climate Leadership Group (2018). *Consumption-based ghg emission Of C40 cities*. <https://Www.C40.Org/Researches/Consumption-Based-Emissions>
- Çelebioğlu, F. (2011). Küresel ekonomik sistemde sürdürülebilir kalkınma. H. Altay, A. Şen (Eds.), *Küresel ekonomik sorunlar ve çözüm önerileri* [s.77-100]. Detay Yayıncılık.
- Dinda, S. (2004). Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A survey. *Ecological Economics*, 49(4), 431-455. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2004.02.011>
- European Commission (2019). *The EU environmental implementation review 2019 Country report of Austria*. https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_at_en.pdf
- Grossman G. & Krueger A. (1994). Economic growth and the environment. *NBER Working Paper, No. 4634*. <https://www.nber.org/papers/w4634>
- Huwart, JY & Verdier, L. (2013). *Economic globalisation: Origins and consequences*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264111905-8-en>
- ICLEI (2013). *Managing environment and poverty in Asian cities: An ecobudget guidance*. https://iclei-europe.org/fileadmin/templates/iclei-europe/lib/projects/tools/push_project_file.php?uid
- ICLEI (2019). *Kadıköy (Türkiye)*. <https://iclei-europe.org/member-in-the-spotlight/previous/kadikoy-turkey/>
- ICLEI (2020a). *About us*. https://iclei.org/en/About_ICLEI_2.html
- ICLEI (2020b). *Our ways, our approach*. https://iclei.org/en/our_approach.html
- ICLEI (2020c). *Members*. <https://iclei-europe.org/our-members/>
- Kılıçer, E. (2017a). Çevreye duyarlı bütçeleme sistemi: Bologna örneği. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 67: 117-139
- Kılıçer, E. (2017b). Çevreye duyarlı bütçeleme sistemi: Vaxjö örneği. *Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı: 3: 269-289*.
- OECD (2017a). *Paris collaboration on green budgeting*. <https://www.oecd.org/environment/green-budgeting/>
- OECD (2017b). *Directorate gender budgeting in OECD countries*. <http://www.oecd.org/gender/Gender-Budgeting-in-OECD-countries.pdf>
- OECD (2020). *Green budgeting framework: Highlights*. <http://www.oecd.org/environment/green-budgeting/OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf>
- PGBH (2020). <https://bohol.gov.ph/tubigon/>

SCP (2020). *Sustainable cities platform*. <https://sustainablecities.eu/sustainable-cities-platform/>

Talu, N. (2019). Yerel iklim eylem planlaması ve Türkiye pratikleri. *İklim Değişiklikleri Eğitim Modülleri Serisi-10*. http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_10.pdf

UNDP (2020). *Human development report 2015 work for human development*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf

UNFCCC (2020). *What is the Kyoto Protocol?*. https://unfccc.int/kyoto_protocol

UNPF (2015). *Sustainable cities and communities*. <https://Www.Unfpa.Org/Sdg>

Växjö Urban (2019). <https://ugeo.urbistat.com/AdminStat/en/se/demografia/popolazione/vaxjo/20367137/4>

WCED (1987). *World commission on environment and development*. https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/152/WCED_v17_doc149.pdf